



## Инвестиции и финансиране на иновациите

Финансирането на науката, технологиите и иновациите в България е чудесен пример за постигането на уникалност там, където не ни е нужна. На фона на огромните средства, които чуждите правителства инвестират в изпитващата затруднения световна икономика и мащабните инвестиции в нови изследователски и иновационни проекти (през последната една година в редица европейски държави, САЩ, азиатските страни и Русия се наблюдава повишаване на публичното и частното финансиране за НИРД), посланието на България е друго:

- орязване на бюджетите във всички области, без ясна идея за състоянието и възможностите за развитие на всяка конкретна сфера, и въздържане на държавата от задължителни плащания – резултатът е повишаване на вътрешната задлъжнялост и поставяне под съмнение на **краткосрочната** работоспособност на бизнеса;
- намаляване на инвестициите в наука, технологии и иновации в съчетание с липсата на държавни приоритети за тяхното развитие – още един начин да се препъне българската икономика, вече в **дългосрочен** аспект.

Изследванията и иновациите са високорисково занимание и струват скъпо. Но те са факторът, който осигурява растеж и конкурентоспособност на съвременните икономики. От друга страна, отказът от иновации струва още по-скъпо и се измерва със задълбочаваща се относителна изостаналост, загуба на качествен човешки ресурс, зависимост от чуждите инвеститори и нискотехнологично оцеляване.

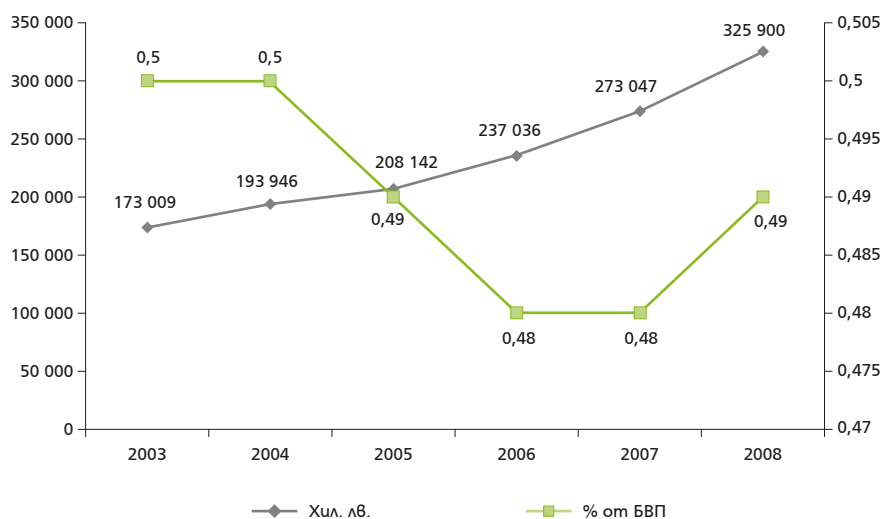
# Публично финансиране на науката и иновациите

Разходите за научноизследователска и иновационна дейност измерват инвестициите, направени за създаване, използване и разпространяване на нови знания в обществения и бизнес сектора. Те се разглеждат като индиректен показател за иновационния капацитет на националните икономики. Високият интензитет на финансирането за НИРД като дял от БВП е фактор за динамичен икономически растеж и конкурентоспособност.

Мерките, предприети от националните правителства за противодействие на ефектите от кризата върху световната икономика, бяха сходни – насочени в подкрепа на вътрешните конкурентни предимства и националните шампиони (сектори, технологии, компании), които ги създават. Срещу осигуряването на тази помощ държавите настояха да насочат освободените финансови ресурси в определени от тях приоритетни области, свързани с инвестиции в иновации и нови технологии. Тъй като поемането на задълженията на частния сектор доведе до съществено увеличаване на дългосрочното дългово бреме в почти всички развити страни, правителствата се опитаха да насочат средствата в дългосрочни проекти с потенциална висока възвръщаемост във времето като финансово подпомагане на фирмите, ако те отделят необходимото финансиране за НИРД, стимулиране на фундаменталните и приложните изследвания и инвестиции в стратегически технологии (възобновяеми енергийни източници например).

На този фон България избра алтернативен път – намаляване още през 2009 г. на предвидените бюджетни средства за научноизследователска и развойна дейност в България (включително средствата по фондовете, финансиращи иновационни проекти – Националния иновационен фонд към Министерството на икономиката, енергетиката и туризма (МИЕТ),

ФИГУРА 20. РАЗХОДИ ЗА НИРД В БЪЛГАРИЯ



Източник: НСИ, 2010.

за който годината се превърна в нулева от гледна точка на нови проекти, и Националния фонд „Научни изследвания“ с цел запазване на макроикономическия баланс, но с обещание за търсене на реформи за подобряване на ефективността на публичния сектор – Българска академия на науките, висшите училища, и бюджетните разходи. Средствата, предназначени за научноизследователска и художественотворческа дейност на университетите, също подлежат на намаление в рамките на по-ниските общи бюджети за 2010 г., които се съгласуват независимо от обявеното увеличение на средствата за образование. През 2009 г. бюджетите по научноизследовател-

ските проекти във ВУ приключиха с 40 % по-ниски отчетени разходи от предварително одобрените.

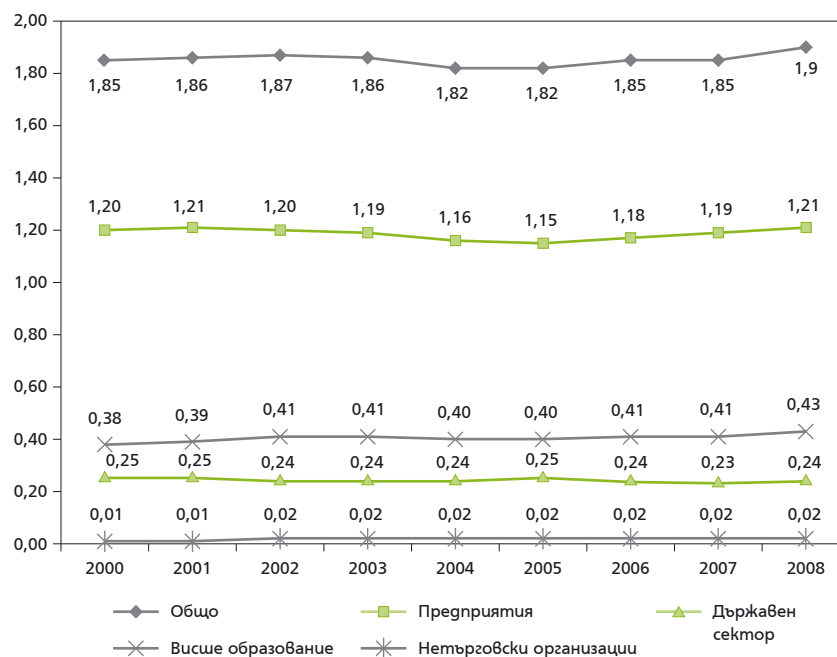
За България финансовият интензитет за НИРД е бил най-висок през 2000 г. – 0,52 %. Растежът на икономиката през последното десетилетие не води до реструктуриране към по-научно интензивни дейности, като по този начин се запазва дялът на разходите за НИРД в брутния вътрешен продукт. По предварителни данни на НСИ за 2008 г. тази стойност е 0,49 %, което остава по-малко от една четвърт от стойността за ЕС-27. Според прогнозните данни за 2010 г. се очаква намаление на относителния дял на разходите за

НИРД в БВП за страната до 0,35 % от БВП, което ще е най-ниската стойност от 2000 г.<sup>38</sup> Подобно на повечето страни в ЕС-27 в България разходите за НИРД в предприятията също се увеличават след 2005 г. за сметка на публичните разходи. Въпреки това като абсолютни стойности разходите за НИРД остават съществено ниски както в държавния, така и в частния сектор, като след 2000 г. българската държава устойчиво намалява дела на финансиране на НИРД от БВП – от 0,36 % от БВП през 2000 г. до 0,28 % за 2008 г. Трябва да се има предвид, че липсата на адекватно статистическо покритие на разходите за НИРД на предприятията и на преференциално данъчно третиране вероятно води до укриване на съществена част от разходите на частния сектор в тази област.

Структурата на разходите за НИРД според научната област, в която те са направени, е показателна за иновационния потенциал на съответната област. Според данни на НСИ за периода 2000 – 2007 г. разходите за НИРД като абсолютна стойност и като ръст са най-големи в техническите науки, следвани от естествените и селскостопанските науки.

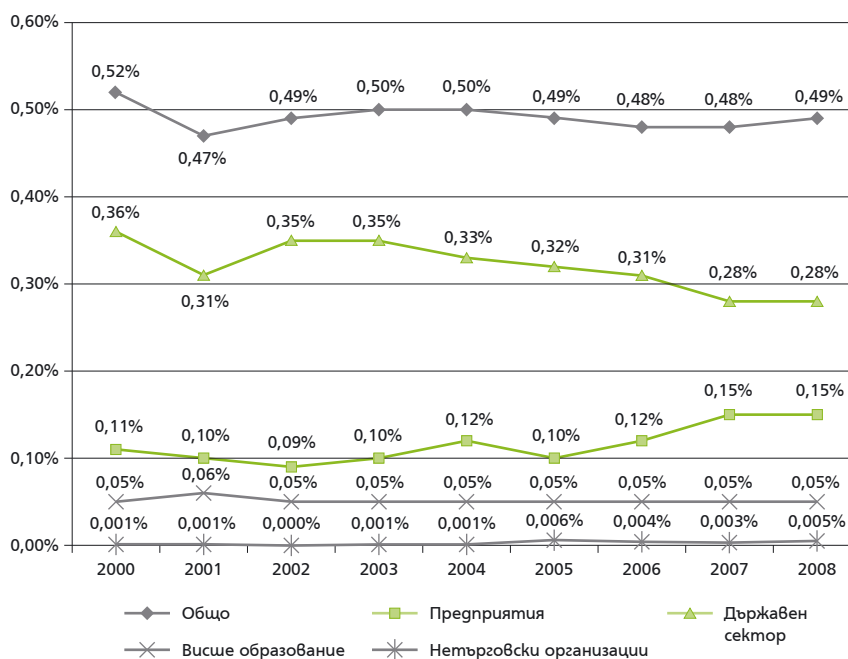
Когато обаче тези разходи се разледат по сектори, се вижда, че между естествените и техническите науки съществуват съществени различия както по отношение на баланса между разходите за НИРД по сектори, така и по отношение на техните абсолютни стойности. В естествените науки съществува дисбаланс между разходите за НИРД по сектори, като доминиращ е държавният сектор, който определя и съответното им нарастване. В областта на техническите науки разходите на предприятията от бизнес сектора изпреварват както в абсолютни стойности, така и по ръст разходите в държавния

ФИГУРА 21. ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА РАЗХОДИТЕ ЗА НИРД В БВП В ЕС-27, %



Източник: Евростат, 2009.

ФИГУРА 22. ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА РАЗХОДИТЕ ЗА НИРД В БВП В БЪЛГАРИЯ, %



Източник: Статистически годишник 2008, собствени пресмятания.



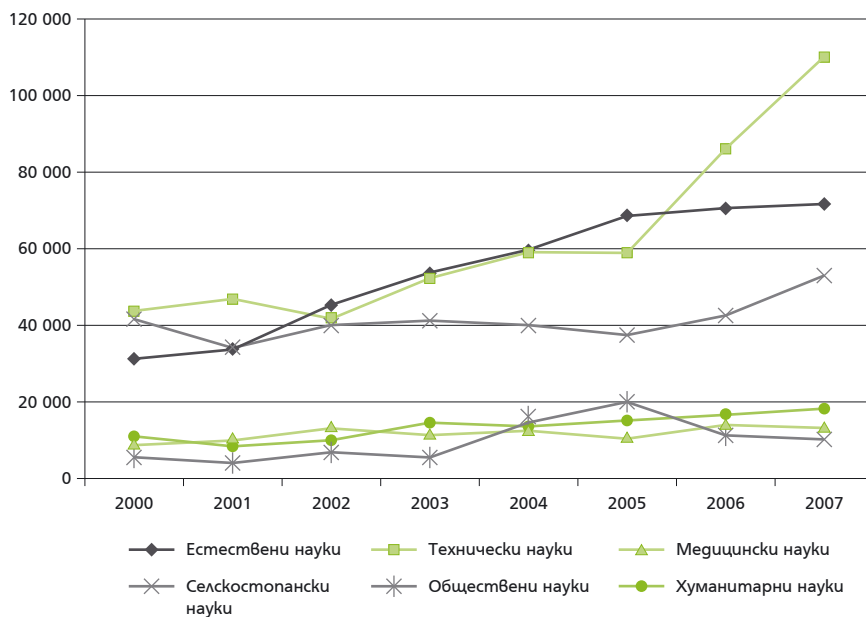
<sup>38</sup> Доклад към проекта на Закон за държавния бюджет на Република България за 2010 г., Министерство на финансите.

сектор. Тази тенденция за разминаване е още едно доказателство за липсата на стратегическо виждане за развитие на науката, технологиите и иновациите в държавния сектор и насочването на инвестиции в сфери на знанието, които имат малка практическа стойност. Макар държавата естествено да има приоритет на инвестициите във фундаментални науки, наличният изключително ограничен финансов ресурс изисква преразглеждане на подобна стратегия или съществено реструктуриране на разходите за НИРД по институции и научни направления и обвързването им с европейски и частни програми. Например продължаващото negliжиране на обществените науки, особено в тяхната приложна част, води до съществено ограничаване на възможностите за развитие на национални политики например.

Разликите в разходите за НИРД между естествените и техническите науки не се дължат на увеличаване на персонала, който остава почти непроменен през годините, а на нарастването на разходите за НИРД, които се падат средно на един зает (измерено чрез пълна заетост). Именно при естествените и техническите науки има ясна и стабилна тенденция на нарастване на това съотношение с повече от два пъти, въпреки че в абсолютни стойности селскостопанските науки имат най-високо съотношение на разходи за НИРД средно на един зает.

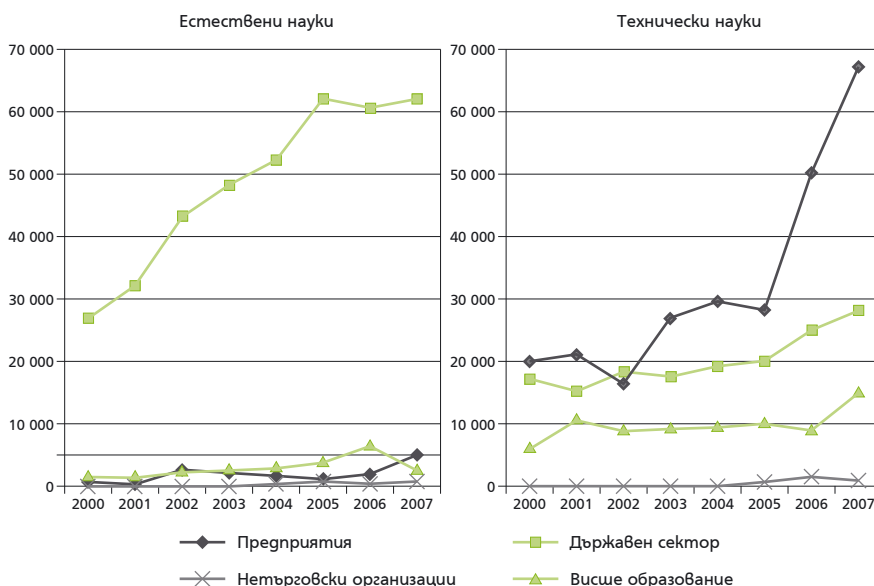
**Относителният дял на бюджетните разходи за НИРД** от всички бюджетни разходи измерва степента на важност, която държавата отдава на НИРД, и нейната роля за осигуряването на средства за производството на научни знания. През 2010 г. разходите за наука възлизат на 221 млн. лв., или 1 % от всички бюджетни разходи. Почти изцяло (близо 97 %) те ще бъдат изразходвани за текущи разходи

ФИГУРА 23. РАЗХОДИ ЗА НИРД ПО НАУЧНИ ОБЛАСТИ, ХИЛ. ЛВ.



Източник: НСИ, 2009.

ФИГУРА 24. РАЗХОДИ ЗА НИРД ПО НАУЧНИ ОБЛАСТИ И СЕКТОРИ, ХИЛ. ЛВ.



Източник: НСИ, 2009.

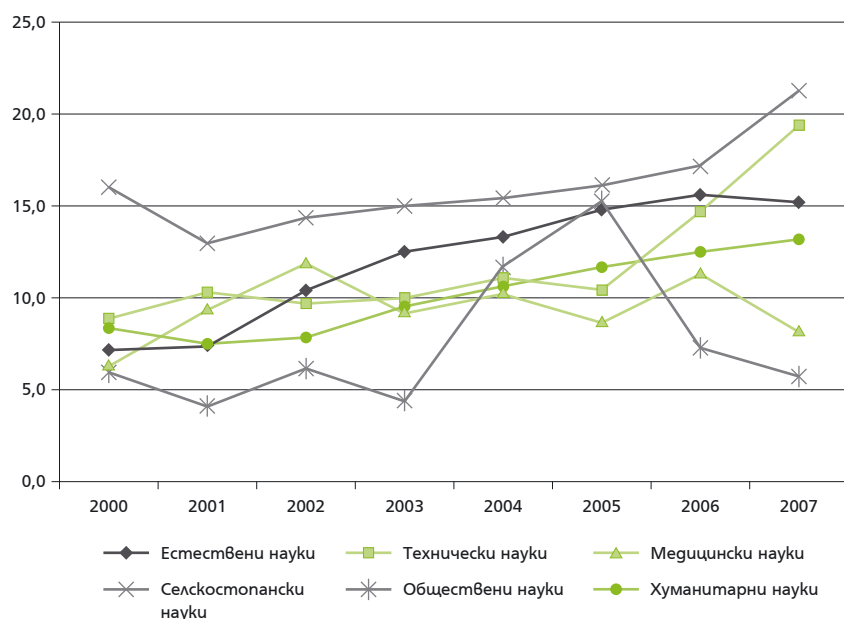
(главно заплати) и едва 3,2 % се разпределят за капиталови разходи, в т.ч. за развитие на изследователска инфраструктура.

България остава единствената страна – членка на ЕС, която не е заявила цел за равнище на фи-

нансиране на НИРД за 2010 г. като част от процеса на изграждане на общеевропейското изследователско пространство<sup>39</sup>.

<sup>39</sup> A More Research-intensive and Integrated European Research Area Science, Technology and Competitiveness Key Figures Report 2008/2009, European Communities 2009, p. 27.

**Фигура 25. РАЗХОДИ ЗА НИРД СРЕДНО НА ЧОВЕК, ХИЛ. ЛВ. НА ГОД./ПЪЛНА ЗАЕТОСТ**



Източник: НСИ, 2009.

при специфични условия и има различна цена, която често включва допълнителни усилия за бенефициентите, свързани със забавяне и некомпетентност от страна на администрацията – фактори, които предопределят и решението за иновирание.

## ПРОГРАМИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

В Европейския съюз действат множество програми за подпомагане на дейността на предприятията. Основен приоритет имат тяхното технологично развитие, внедряването на нови продукти и технологии, развитието на култура на бизнеса, ориентирана към иновациите (ново познание, продукти и технологии, насочени към по-ефективен и успешен бизнес).

### Седма рамкова програма

До момента България участва в 181 проекта, финансирани от програмата, с 248 български колектива, като финансирането на българските участници възлиза на 28 649 011 евро. Най-масово е участието на университетите<sup>40</sup>.

Характерно за кандидатстващите в конкурсите на Седмата рамкова програма екипи от университетите и БАН е, че те са придобили опит от участие в Петата и Шестата рамкова програма. Открояват се два силни института с по пет успешни проекта – Институтът по океанология и Институтът по паралелна обработка на информацията, като тази тенденция се запазва от Шестата рамкова програма. Много от научните институти на БАН нямат участия в спечелени проекти, а над 30 % въобще не са кандидат-

<sup>40</sup> По данни на МОМН.

## България в Европейското изследователско пространство

Важна роля във финансирането на изследователската и иновационната дейност на бизнеса в България играят няколко алтернативни публични източника: **програми на ЕС**, каквито са Седмата рамкова програма за научни изследвания и технологично развитие и Рамковата програма за конкурентоспособност и иновации; средства от **Структурните и Кохезионния фонд на ЕС** за развитие на науката и иновациите, разпределяни чрез оперативните програми „Повишаване на конкурентоспособността на българската икономика“ и „Развитие на човешките ресурси“; **национални програми за непряко публично финансира-**

**не** в рамките на Националния иновационен фонд и фонд „Научни изследвания“. Поради силно свитите частни източници на финансиране ролята на тези програми може да се определи като основополагаща при развитието на иновационния потенциал на българската икономика. Липсата на административен капацитет в управлението на държавни проекти прави подобна задача изключително сложна и изисква иновативни решения за обединяване на ресурси от национални и европейски публични и частни източници.

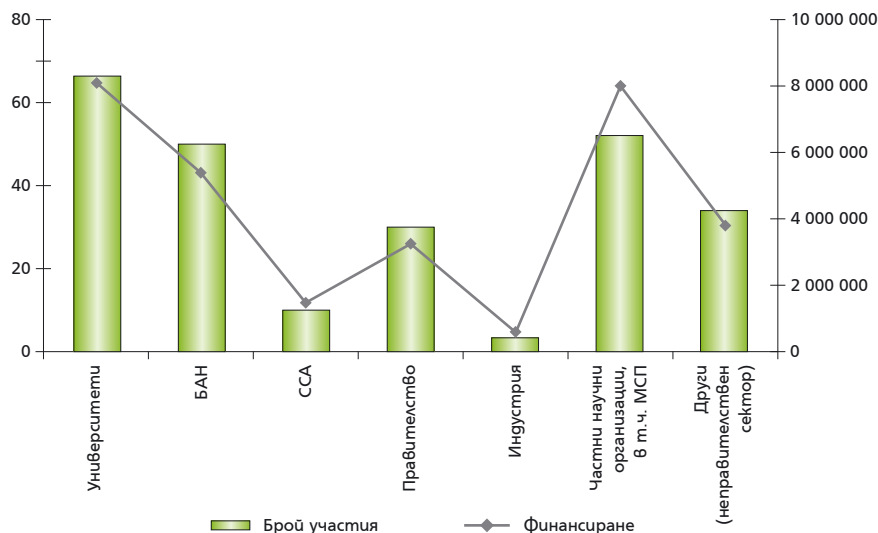
Всеки източник за финансиране на НИРД и иновациите се предлага

ствали в отворените схеми. Като по-активни области се открояват биологичните и техническите научни направления.

Сходна е ситуацията при университетите, като липсва регионален баланс в успешните участия. Най-силно присъствие имат Софийският университет и Техническият университет в София, следвани от Пловдив и Варна. На този етап по привлечени средства университетите се нареждат на първо място от всички организации – бенефициенти по програмата. Прави впечатление, че частни организации осигуряват по-голям дял от финансирането в сравнение с институтите на БАН, които имат осигурена държавна субсидия. Аналогично неправителствените организации осигуряват сравними финансови потоци на правителствени институции. В този смисъл и предвид необходимостта от рационализиране на насочването на бюджетни средства схемата на фонд „Научни изследвания“ за осигуряване на национално съфинансиране на участието на български частни организации трябва да бъде укрепена и разширена в други министерства, които управляват други програми на ЕС (например МИЕТ с Програмата за конкурентоспособност и иновации, Министерството на вътрешните работи и Министерството на правосъдието с програмата за правосъдие и вътрешен ред и др.).

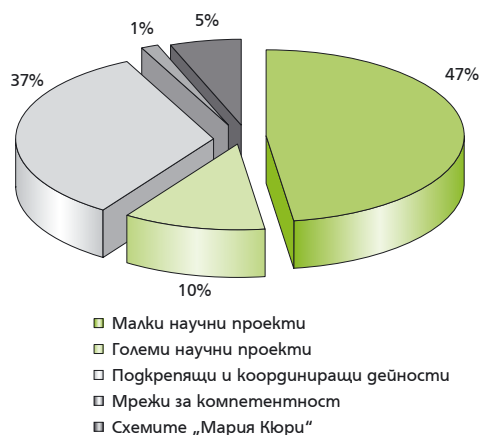
По данни на МОМН към 31.12.2009 г. седем института на Селскостопанската академия участват с 13 успешни проекта в Седмата рамкова програма на ЕС на обща стойност 2 178 690 евро, резултат, който значително превишава стойността на спечелените общо 18 проекта по Шестата рамкова програма (870 740 евро) от участието на шест от звената на академията.

ФИГУРА 26. УЧАСТИЕ В СЕДМАТА РАМКОВА ПРОГРАМА ПО ТИП НА КАНДИДАТСТВАЩАТА ОРГАНИЗАЦИЯ



Източник: МОМН, 2009.

ФИГУРА 27. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УЧАСТИЯТА В СЕДМАТА РАМКОВА ПРОГРАМА ПО ТИП ИНСТРУМЕНТ



Източник: МОМН, 2009.

Наблюдава се много сериозно присъствие на малки и средни предприятия – бенефициенти по конкурсите на Седмата рамкова програма. **България е сочена като добър пример от ЕК по отношение на положителен баланс на участията от страна на негържавния сектор.** Нещо повече, участията са в научни проекти, което е добър знак за

включване на частния бизнес при търсенето на научни резултати и продукция.

Недостатъчно добро е присъствието на индустрията (за целите на анализа в Седмата рамкова програма индустриални предприятия са предприятията с персонал над 250 души), но наличието на интерес и ангажимент за съ-

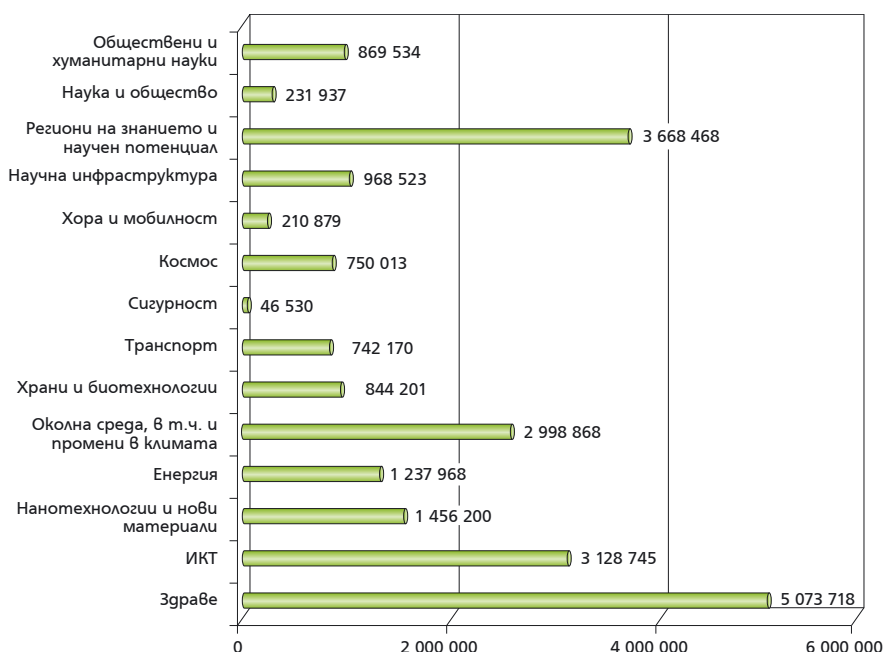
финансиране съгласно правилата за участие в проектите е добър знак за засилване присъствието на тези структури.

Що се отнася до типовете инструменти, най-голям дял от участието на България е в малките научни проекти, следвани от хоризонтални ненаучни мерки. На този етап ниска е успеваемостта при участия в големи научни проекти.

Традиционно добро е участието в приоритет „Информационни и комуникационни технологии“, като за разлика от Шестата рамкова програма в област „Изследвания в областта на здравеопазването“ също има добра успеваемост. Поддържани области, в които се наблюдава засилен интерес, са „Нови материали и нанотехнологии“ и „Околна среда“. В рамките на схемата „Научен потенциал“, насочена към изграждане на центрове за компетентност, в България вече има 3 утвърдени научни комплекса.

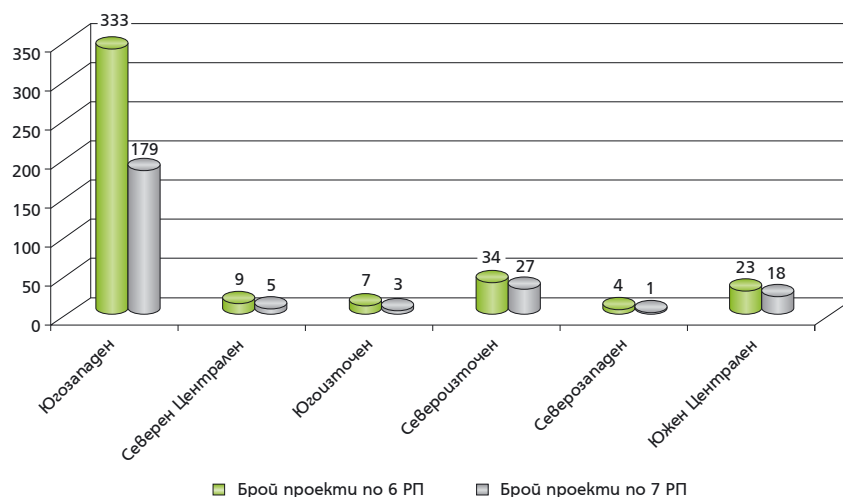
Незадоволително е представянето на България в тематичните области „Храни и биотехнологии“ и „Енергия“ предвид демонстрирания приоритет и солидните научни традиции на национално равнище по отношение на тяхното развитие. Слаба е активността за участие и в схемите за насърчаване на човешкия потенциал. Седмата рамкова програма дава възможност за много разнообразни проекти в тази насока – от индивидуални стипендии за млади и утвърдени учени, през реинтеграционни грантове и грантове за квалификация, до изграждане на научни мрежи от учени и партньорства с бизнеса. В повечето схеми България няма подадени проекти. Това слабо представяне контрастира с острата нужда на националния трудов пазар от квалифицирани кадри, което е още

**ФИГУРА 28. ФИНАНСИРАНИ ПРОЕКТИ ПО ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ**



Източник: MOMH, 2009.

**ФИГУРА 29. РЕГИОНАЛЕН ПРОФИЛ НА УЧАСТИЕТО НА БЪЛГАРИЯ В ШЕСТА И СЕДМА РАМКОВА ПРОГРАМА**



Източник: MOMH, 2009.

един знак за липсата на интегрирана политика по отношение развитието на иновационния потенциал на българската икономика. В резултат усилията на частния

сектор и на държавата остават разединени, а ефектът им – слаб.

Регионалният профил на участието остава непроменен спрямо

предходната Шеста рамкова програма. Най-голяма е концентрацията на успешни проекти в Югозападен район за планиране с център София. Останалите региони на планиране се отличават с много ниска активност, следствие от неравномерната структура на научния потенциал в страната.

Опитът през последните години сочи, че основните пречки за участие на български организации в европейските програми за финансиране на изследователската и иновационната дейност могат да се обединят в следните групи:

- Недостатъчна информираност – въпреки усилията за активно популяризиране на програмите от страна на някои ведомства, отговорни за тяхното изпълнение, и на група организации, изпълняващи информационно-консултантски проекти по тях, информацията за тези програми остава встрани от масовия потенциален потребител, включително поради фокуса на медиите върху местните инструменти (оперативните програми и националните фондове) и върху теми, различни от иновациите, новите технологии и науката.
- Администрацията от ангажираните министерства не оценява в достатъчна степен възможностите, които предлагат тези програми, в резултат на което не се отделят достатъчно време и средства за тяхното популяризиране. Най-тревожен е случаят с Рамкова програма „Конкурентоспособност и иновации“ (РПКИ), която би трябвало да се популяризира със съдействието на МИЕТ. Докато в МОМН вече има изградени и добре действащи механизми за съфинансиране на развойни проекти по Седмата рамкова

програма, в МИЕТ все още не е направена сериозна стъпка за осигуряване на такива средства за участващите в РПКИ въпреки направените публични заявления от страна на министъра още през 2008 г. Това води до понижен интерес за участие на български организации и до големи алтернативни загуби за икономиката на България под формата на неусвояване на свеж финансов ресурс.

- Барьера за участие на някои организации е и изискването на тези програми за създаване на международни консорциуми (групи за изпълнение на проекти), което е пряк ефект от затварянето на българските МСП по отношение на чуждестранните контакти (насочването им към местния и регионалния пазар – в радиус до 100 км от мястото на реализация на основната дейност на предприятията) и на езиковата бариера (всички програми изискват интензивна комуникация и документооборота на английски език).
- Изработването на **национален механизъм за съфинансиране на основни европейски програми** като Рамковата програма за конкурентоспособност и иновации, по линия на която вече действат няколко големи проекта, включително най-голямата информационно-консултантска мрежа на Европейската комисия за консултиране на бизнеса, трябва да се възприема не като разход, а като инвестиция. В този контекст осигуряването на национално съфинансиране на програмата до 2013 г. ще доведе до привличане в страната на най-малко същото по размер финансиране от ЕК и неколккратно повече средства по линия на еврофондовете.

## ОПЕРАТИВНИ ПРОГРАМИ

Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР) е най-мощният финансов инструмент на Общността за подкрепа на МСП. Неговата цел е да намали диспропорциите в развитието между отделните региони и да окаже подкрепа на социалната и икономическата кохезия в рамките на Европейския съюз.

За разлика от други източници за финансиране в рамките на ЕС програмите по линия на ЕФРР не се управляват пряко от Комисията, а от националните и регионалните власти. Те играят ролята на центрове за контакт по отношение на предложенията за финансиране и избор на проектите. Програмите се управляват и проектите се селектират на национално и/или регионално равнище. В България финансирането по линия на ЕФРР се осъществява посредством оперативни програми.

Основните проблеми при тези програми идват от тежкото им администриране и реалната липса на капацитет за тяхното изпълнение в съответните държавни органи. Резултатът е ниската степен на усвояване на предвидените за страната средства. Три години след влизането на България в ЕС страната е извършила плащания, които възлизат на 2 % от общата стойност на оперативните програми. Най-съществено е изоставането по ОП „Конкурентоспособност“, която е насочена към подпомагане на иновационната икономика на страната.

Предвид тежките икономически условия в резултат от кризата, от една страна, интересът към оперативните програми се увеличава, но от друга, разочарованието расте поради неполучени или значително забавени плаща-



ния по програмите за първите три години от тяхното действие. Този проблем трябва да бъде преодолян с въвеждането на по-гъвкави механизми за изпълнение и съфинансиране – например в натура (in-kind). Докато през 2007 и 2008 г. българската икономика нямаше нужда от финансиране по линия на европейските фондове, през 2009 и 2010 г. то се превръща в един от малкото възможни източници на свеж капитал. Така освен за модернизация и реструктуриране на икономиката в резултат на кризата европейските фондове се превърнаха и в желано ликвидно средство за осъществяване на фирмени проекти. Тъй като тяхното усвояване изисква осигуряване на национални средства (бюджетни или частни), които в условията на криза продължават да намаляват, е необходимо освен да се приоритизира усвояването на европейските фондове като национална стратегия и да се оптимизира тяхната структура на базата на националните приоритети.

През 2010 г. предстои пълен преглед на постигнатото от всяка страна членка и е твърде вероятно бюджетът на Структурните фондове за България да бъде намален. Според европейската практика освободените по този начин финансови средства се пренасочват към страните с по-добри резултати в тяхното използване и управление.

Европейският парламент започва планирането на фондовете за следващия планов период 2014 – 2020 г. и разпределянето им по страни зависи от справянето през предходния период. Взаема се предвид не само усвояването на средствата в полза на обществото, но и тяхното прозрачно управление по правилата на ЕС.

### КАПЕ 3. УСПЕШНИ ПРАКТИКИ ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СТРУКТУРНИ ФОНДОВЕ

Цялостното изпълнение на иновационни проекти – от идейния замисъл през търсенето на научно и техническо решение на даден проблем до неговото внедряване в практиката, изисква активното включване на всяко звено на иновационната система. Взаимодействието между тях е важна предпоставка за успех, особено в условията на съвременното глобално информационно обвързано общество. То е и задължително условие за работа по проекти на ЕС и усвояване на европейските Структурни фондове, чиято основна цел е разпространяването на добри практики и мултиплицирането на ефекта от внедрени иновации в рамките на Общността.

Важни за успеха на иновационните проекти са както наличието на добре формулирана и ориентирана към практиката идея, така и създадените организационни и производствени предпоставки за нейното внедряване, каквито са функциите на т.нар. „твърди“ структури в рамките на иновационните системи – научноизследователските звена и бизнесът. Определяща обаче е дейността на „плаващи“ структури като трансферните центрове и изследователските фондации, които осигуряват всичко останало – подготовка и координация на изследователските консорциуми, разработване на проектната документация и управление на финансирането, съхраняване и разпространяване на генерираното ноу-хау.

Подобно поведение е усвоил иновационният център PERA, разположен близо до гр. Лестър, Великобритания. Той има статут на фондация за научноприложни изследвания – регистрация, която е **първото необходимо условие** за гарантирано 100 %-но финансиране за участие в проекти на ЕС. Между основните функции на PERA са организацията и управлението на проекти по оперативните програми на ЕС, в т.ч. подготовка на изследователски теми, лобирание, създаване на екипи, изработване на документите за кандидатстване, координация на одобрени проекти, създаване на опитни образци и отчитане на резултатите. В рамките на Шестата рамкова програма на ЕС за научни изследвания PERA има спечелени проекти на стойност 180 млн. евро, чието управление е поверено на неговия брой мениджъри на проекти – млади инженери с организационни способности.

„Поинт Ел-България“ ООД е българският партньор в изследователските консорциуми на PERA в изпълнението на следните проекти по Шестата и Седмата рамкова програма:

- A Novel Laser-Inkjet Hybrid Printing Technology for Additive Printed, High Resolution, Mass Customised Conductive Copper Tracks (FLEXTRONIC) 2005 – 2008 г.;
- A Novel Hybrid Regenerating Filter for Improving Air Quality by Safely Destroying Biologically Active Airborne Particulates in AgriFood Production Operations (VOLTAIR) 2005 – 2008 г.;
- Innovative Design for Wind Energy Capture in Urban Environments (ROOF-CAPTURE) 2009 – 2011 г.

Фондацията е създала информационен масив от добре формулирани и изложени на 1-2 страници научни идеи с евентуалното им приложение и значението им за ЕС (авангардните идеи и широкото им приложение в полза за обществото носят по-голям брой точки на кандидатстващите проекти). Изработването на такива досиета е **второто важно условие**.

### КАРЕ 3. УСПЕШНИ ПРАКТИКИ ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СТРУКТУРНИ ФОНДОВЕ (ПРОДЪЛЖЕНИЕ)

При сформирването на екипа от изпълнители като партньор задължително се привлича научен институт от Европа или друга страна, който има водещи научни постижения в областта на изследваната технология (за него също важи възможността за 100 %-но финансиране). Това е **третото важно условие**, което осигурява успеха на проекта и дава възможност за трансфер на върхови технологии към PERA (Според условията на CRAFT-проектите резултатите от проведените научни изследвания стават собственост на МСП, участващи в консорциума, които са задължени да приложат разработената идея в производствената си практика. На свой ред координаторът получава пълна информация и възможност за разпространяване и развитие на разработената в рамките на проекта технология.).

Лобирането – **четвъртото важно условие**, има значение за формулирането на темите, за успеха при кандидатстване и е част от общите усилия и политика на държавата. Демонстрация на разбирането за значимостта на лобирането е разположението на офиса на PERA в Брюксел – в съседство с офиса на Британския съвет и непосредствено до сградата на Европейската комисия).

Източник: Пойнт-Л ООД.

## Национални фондове и програми за финансиране на НИРД и иновации

### Национален иновационен фонд

Националният иновационен фонд започна своята дейност през 2005 г. по решение на Министерския съвет, в изпълнение на Мярка 1 от Иновационната стратегия на Р България. Средствата по фонда са предназначени за насърчаване на научноизследователски развойни проекти и проекти за техническа осъществимост с цел разработване на нови или усъвършенствани продукти, процеси или услуги, насочени към засилване на икономическата ефективност, повишаване на иновативния по-

тенциал и технологичното равнище на предприятията.

През периода 2005 – 2007 г. броят на подадените проекти се увеличава плавно, докато през 2008 г. рязко спада. Намаляването на броя на подадените проекти може отчасти да се обясни с повишения интерес на фирмите към конкурсите, обявени по Оперативната програма „Конкурентоспособност“, както и от наложилото се мнение за трудностите при отчитането на реалните разходи по проектите, особено в частта им за работни заплати и осигуряване.

Въпреки проблемите около неговото функциониране НИФ успя да предизвика интереса на МСП за финансиране на развойна дейност. Проблемите по неговото функциониране най-често са свързани с тромави административни процедури за изпълнение и отчитане на проектите, както и съмнения за липса на прозрачност при избора на печеливши проекти. Възможни решения могат да се търсят в следните насоки:

- Преструктуриране на фонда и отделянето му като самостоятелно юридическо лице. Това ще позволи гъвкаво управление на средствата, избягване прилагането на усложнени административни процедури и използването му като основен инструмент за съфинансиране на европейските програми (например Рамковата програма за конкурентоспособност и иновации). Това може да се осъществи по модела на фонд „Научни изследвания“ и инструмента за съфинансиране на одобрени проекти по Сегмата рамкова програма.
- Необходимо е усъвършенстване на правилата на НИФ. Не е целесъобразно технико-икономическите (предпроектните) проучвания да се оценяват по еднаква методика и критерии като тези за научноприложните изследователски проекти.
- На прецизиране подлежат критериите за оценка на икономическата перспективност. Фондът финансира изследването до предпазарен етап, а дава на групите за иновативност и икономическа перспективност еднаква тежест.
- Трябва да се подобри общото управление на фонда, като се удължи срокът за планиране на сесиите до и над 3 години. Целесъобразно е да се оценят постигнатите резултати от внедрените разработки по

вече приключили проекти и да се направи обща оценка на ефективността на НИФ.

## Фонд „Научни изследвания“

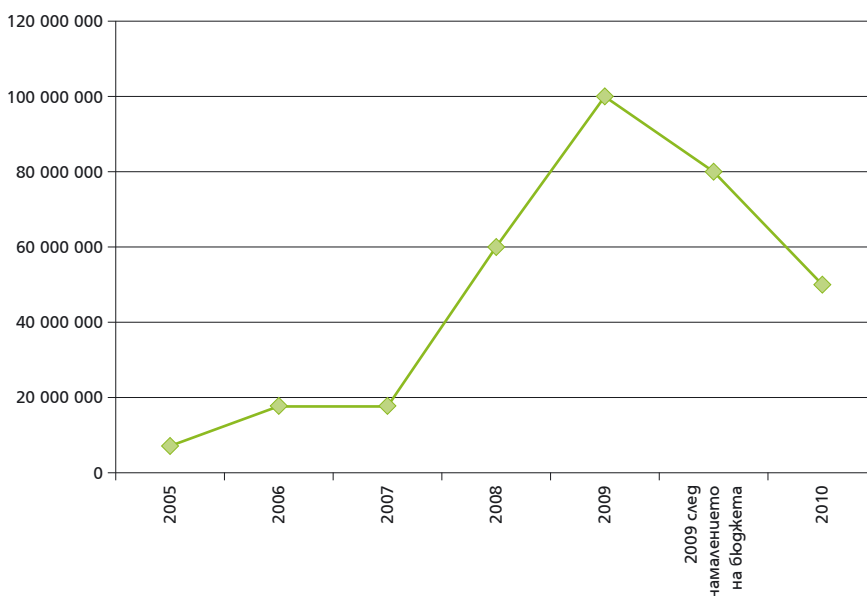
Фонд „Научни изследвания“ (ФНИ) финансира изследователската дейност на проектен и програмен принцип. ФНИ играе важна роля при изпълнението на научни изследвания в страната и подпомага българската научна общност при изграждането на международни научни мрежи и участие в европейски консорциуми и инфраструктури. ФНИ функционира от 1990 г., но едва за периода 2005 – 2009 г. получава финансовата възможност за по-осезаем принос за изграждането на българското изследователско пространство.

Фондът подкрепя както разработването на научни проекти, така и защитата на научен продукт. В част от конкурсите по фонда е възможно участието на МСП като партньори на научноизследователски организации при извършване на научни изследвания с практическа приложимост и разработване на нови продукти. Инициативата за съфинансиране на научноизследователски проекти по Седмата рамкова програма е силен стимул за повишаване на интереса на българските организации за участие по тази програма.

Пикът на увеличаването на средствата, предоставяни от ФНИ, е през 2008 г. Ефектът от глобалната финансова криза обаче доведе до сериозни съкращения на средствата за 2009 г., което представлява реално свиване на конкурсния компонент при изразходването на публични средства.

За периода 2005 – 2007 г. е въведена изцяло международна експертиза за оценка на проектите по

ФИГУРА 30. БЮДЖЕТ НА ФОНД „НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ“, ЛВ.



Източник: МОМН, 2009.

## КАРЕ 4. НОВИ ФИНАНСОВИ СХЕМИ ПО ФОНД „НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ“

През 2007 и 2008 г. са въведени няколко нови схеми:

1. Схеми за подпомагане подготовката на проекти по Седмата рамкова програма и по програма COST (от 2009 г.).
2. Схеми за съфинансиране на научни и демонстрационни проекти, подкрепени от Седмата рамкова програма, а от 2009 г. се финансира и научната работа на колективи, които имат текущи дейности по програма COST.
3. Центрове за върхови постижения и интеграционни центрове в университетите.
4. Реинтеграционни грантове, стимулиращи завръщането на български учени, работещи в чужбина, за активна работа в България.
5. Стипендии за утвърдени учени за доусъвършенстване на техните умения, опит и знания.

Източник: МОМН, 2010.

ФНИ. Това доведе до свиване на нивото на успеваемост на кандидатите от 45 % през 2005 г. до 30 % през 2007 г., но с възможност за повишаване на средната стойност на един проект и съответно на ефективността и качеството на провежданите изследвания. (През 2005 и 2006 г. средната стойност на проект е около 20 000 лв., за 2007 г. – над 80 000 лв., а през 2008 г. достиг-

на 250 000 лв.) През 2008 г. процедурата на оценка е променена след въвеждането на национален кръг за оценяване, което противоречи на международните практики за независима и обективна експертиза, основана на научно качество, и доведе до намаляване на прозрачността и ефективността на дейността на фонда през 2008 и 2009 г. Необходимо е възстановяване на добрите прак-

тики на международна оценка и ограничаване на възможностите за вземане на политически мотивирани решения.

В международен аспект се прилагат някои основополагащи принципи, които трябва да станат водещи по отношение на гържавното финансиране на НИРД и иновациите и в България – превес на проектното пред институционалното финансиране; разпределяне на средства въз основа на ясно изразени приоритети и механизъм за оценка на постигнатия ефект; търсене на взаимна допълняемост между различните източници за финансиране според общите условия и цена на конкретната инвестиция; насърчаване чрез разнообразието от регулиращи механизми на бизнес инвестициите за внедряване на нови продукти и процеси.

ТАБЛИЦА 8. ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА ДЕЙНОСТТА НА НАЦИОНАЛНИЯ ИНОВАЦИОНЕН ФОНД

Показатели	I сесия 2005 г.	II сесия 2005 г.	III сесия 2006 г.	IV сесия 2007 г.	V сесия 2008 г.
Постъпили проекти, брой	118	120	146	168	123
Ръст на постъпилите проекти спрямо базовата година (I сесия = 100 %), %	100	101,7	123,7	142,4	104,2
Ръст спрямо предходната година, %	100	101,7	121,6	115,1	73,2
Утвърдени за финансиране проекти, брой	43	67	108	102	61
Отношение на утвърдени към постъпили проекти, %	36,4	55,8	74	60,3	49,6
Ръст спрямо предходната година, %	100	155,8	161,2	94,4	59,8
Договорена субсидия, млн. лв.	6,7	8,3	16,6	16,9	12,3
Ръст на субсидията спрямо базовата година (I сесия = 100 %), %	100	123,9	247,8	252,2	183,6
Ръст на субсидията спрямо предходната година (I сесия = 100 %), %	100	123,9	200	101,8	72,8
Средна субсидия на 1 проект, хил. лв.	155,8	123,9	153,7	165,7	201,6
Ръст на средната субсидия спрямо базовата (I сесия = 100 %), %	100	79,5	98,6	106,4	129,4
Ръст на средната субсидия към субсидията от предходната година, %	100	79,5	124,1	107,8	121,7

Източник: ИАНМСП, 2009.